

Biografija

Tko je dr. Josip Buturac?

Oko šest stotina bibliografskih jedinica monografija, znanstvenih rasprava, sinteza i priloga najrazličitijeg spektra rezultat su gotovo sedamdesetogodišnjeg povijesnog istraživanja i publicističkog djelovanja prof. dr. Josipa Buturca, koji je svojom intelektualnom pronicljivošću, velikim znanjem i istančanim osjećajem za sintezu stekao zavidan ugled u znanstvenim krugovima i simpatije najšireg čitateljstva.

Kulturne i povijesne značajke tematski vrlo raznolikog znanstvenog i literarnog opusa ovog časnog čuvara hrvatskog i "povijesnog sjećanja" predstavljaju znanstvenika izraženih kreativnih sposobnosti, marljivog i angažiranog kroničara novijih zbivanja u Crkvi u Hrvata. Bio je čest i rado viđen gost mnogih tribina i znanstvenih skupova. Čovjekoljubljem i dobrotom umio je razoružati i one koji nisu dijelili njegove domoljubne i religiozne stavove.

Povijesni radovi dr. Buturca otkrivaju nam znanstvenika i integralnu ličnost široke kulture, solidna znanja i jedno od najsajnijih pera naše crkvene i religiozne povijesti. Objavio je četrdesetak temeljito proučenih samostalnih radova i oko 550 članaka, prikaza i natuknica iz naše crkvene i kulturne povijesti, najčešće na temelju neobjavljene arhivske građe, zalazeći u povijesno-topografske, migracijske i demografske pojave u prošlosti hrvatskog naroda, napose u pitanjima nataliteta i mortaliteta u našim sjevernijim područjima.

Od tridesetih godina našega stoljeća prof. dr. Josip Buturac aktivan je u gotovo svim važnijim događajima u crkvenom, društvenom i kulturnom životu Hrvata. Svojom otvorenosti i intelektualnim poštenjem prevladao je netrpeljivosti i uspostavljao mostove razumijevanja i tolerancije. Kao takav, ostat će u sjećanju generacija kulturnih pregalaca i povjesnika, napose crkvenih.

Porijeklo Josipa Buturca

Dr. Buturac je tvrdio da je njegovo porijeklo imalo utjecaja na njegov život i rad. A on, iako rođen u Slavoniji, iako je najviše obrađivao povijest Požeštine, ipak je neprestano isticao svoje hrvatsko-bunjevačko-ličko porijeklo. Tako je već davne 1938. u Subotičkim novinama objavio članak »Ustanak Bunjevaca u Lici 1702.« Ističe hrabrost Buturaca i njihova vojvode Marka Butorca. U drugoj polovici 18. stoljeća dolaze Buturci iz Like u požeški kraj pa tako i u Buturčevo zavičajno mjesto Djedinu Rijeku. U Djedinu Rijeku, župe i općine Ruševo, kotara požeškog, dolazi 1780. godine iz Like, iz Podas-

trane, župe Sv. Jakova u Donjem Pazarištu, obitelj Pavla Butorca.

Direktni preci Josipa Buturca od doseljenja u Slavoniju 1780. su: Pavao, sin mu Ivan, unuk mu Matija, praunuk Pavlov, a pradjed Josipov Stjepan, djed Josipov Ivan, otac Josipov Antun i sam Josip rođen u sedmoj generaciji. Butorci su nekoliko godina nakon dolaska u Slavoniju promijenili prezime iz Butorac u Buturac. Tako i Josip nosi prezime Buturac.

Prilikom 200. obljetnice dolaska Buturaca iz Like u slavonsko selo Djedinu Rijeku, 1980. je u selu zaslugom Josipovom postavljen novi kameni križ s prigodnim natpisom. A u požeškim Traženjima je objavljen Buturčev prigodni članak »Rod Buturaca u Djedinoj Riki 1780-1980.« Buturci su bili najnapredniji u selu: imali su prvu zidanu kuću, svoj mlin, svoj bunar, svoju vršalicu, bili su seoski knezovi, vlastelinski lugari i prvi išli u zanate i škole. Josipov otac Antun je bio ispitan kovač i potkivač.

Porijeklo Josipovo po majci je moravsko. Djed i baka po majci došli su iz Moravske u Slavoniju oko 1890. Djed je bio stolar, a baka ispitan primalja. Majka Josipova Franjka je u Moravskoj završila sedmogodišnju osnovnu školu, a uz seoske poslove bila je i krojačica. Doseljeni su Moravci (rijetko među njima koji Čeh) bili daleko napredniji u gospodarstvu i pismenosti od domaćih Hrvata. Njihov međusobni odnos je Buturac opisao u raspravi »Zajednički život Hrvata i Čeha u selima Požeške kotline 1900-1940«, koja je objavljena 1971. u Zborniku za narodni život i običaje.

Presjek kroz život

Josip Buturac je rođen 14. studenoga 1905. godine u selu Grabarju kod Požege, župe Požeške Sesvete od oca Antuna i majke Franjke, rođene Svoboda. Već kao jednogodišnjak dolazi s roditeljima u roditeljsku ili djedovsku kuću u Djeđinu Rijeku. Tu on odrasta, pa to selo smatra svojim zavičajnim, na neki način i rodnim mjestom.

U susjednom selu Ruševu, gdje je sjedište župe i općine, udaljenom oko 5 km, polazi četiri godine (1913-1917) osnovnu školu. U to vrijeme se pojavljuje knjiga »Iz Požeške kotline«, Požega, 1914, koju mali Jozo nekoliko puta temeljito čita. Tu je opisana povijest njegova rodnoga kraja. Već tada se u malom Jozi počela buditi ljubav za proučavanje povijesnih zbivanja.

Gimnaziju Josip polazi u tri različita grada. Prva tri razreda (1917-1920) u Požegi, četvrti (1920-1921) u Travniku i više razrede (1921-1925) u Zagrebu. Maturirao je 1925. u Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu. Već kao gimnazijalac piše pjesme, od kojih su mnoge i objavljene, pretežno u đačkim listovima.

Bogoslovne je znanosti završio na Teološkom fakultetu u Zagrebu (1925-1929). Profesor crkvene povijesti mu je dr. fra Julijan Jelenić, koji ga je zainteresirao za crkvenu povijest. Kod profesora Jelenića piše Buturac seminarske radove, koji dobivaju posebno vrijedne nagrade, a prvi od njih »Ruševo i okolica u prošlosti« objavljen je 1927. kao Buturčevo prvo samostalno djelo.

Za svećenika je zaređen 20. lipnja 1929. u Zagrebu. Nakon toga je dvije godine (1929-1931) kapelan u Kutini, a potom četiri godine (1931-1934) župnik u Čagliću kod Lipika. Uz pastoralni rad nastavlja Buturac i pisati. To su

ponajviše članci za Katolički list, koji su se odnosili na duhovnu pastvu.

Uočivši Buturčev interes za crkvenu povijest, zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer ispunjava mu želju i šalje ga na studij crkvene povijesti u Rim, na univerzu »Gregoriana«. U Rimu (1934-1936) uz crkvenu povijest studira i pomoćne povijesne znanosti. Tu 25. srpnja 1936. postiže licencijatsku diplomu Crkveno-povijesnog fakulteta na Gregoriana.

Po završetku studija u Rimu, namješten je u Zagrebu za gimnazijskog vjeroučitelja (1936-1939). Godinu dana je i prefekt (odgojitelj) u Dječaćkom sjemeništu na Šalati u Zagrebu. Na prijedlog nadbiskupa Stepinca, da se osposobi za gimnazijskog profesora iz povijesti, a i na vlastitu želju za daljnjim znanjem, upisuje se i na treći fakultet. Od 1936. do 1939. studira i završava na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu hrvatsku nacionalnu povijest i etnologiju.

Svoje je školovanje okrunio doktoratom iz crkvene povijesti na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 22. rujna 1944. Dizertacija je imala naslov »Katolička Crkva u Slavoniji za turskoga vladanja.«

Nakon što je od 1939. do 1940. radio u Nadbiskupskom arhivu, od 1. siječnja 1941. do 1. siječnja 1966. radio je kao arhivist i viši arhivist u Državnom arhivu Hrvatske. U isto vrijeme na Katoličkom bogoslovnom fakultetu predaje crkvenu povijest (1944-1945. i 1953-1962.). Na istom je fakultetu 9. siječnja 1958. izabran za izvanrednog profesora.

Godine 1966. odlazi u mirovinu. Nastanjuje se u bivšem dvorcu, tada samostanu sestara milosrdnica, u Lovrečina Gradu kod Vrbovca. Tu nastavlja istraživati crkvenu povijest i pisati svoja djela. Ovdje boravi 27 godina, sve do svoje smrti, kao duhovnik časnih sestara. Budući da je već od ranije u Zagrebu misnik i ispovjednik sestara milosrdnica, bio im je ukupno ispovjednik 30 i misnih 50 godina.

Tu je i umro 5. listopada 1993. godine u 88. godini života, u 65. godini svećeničkog i 75. godini književničkog rada. Pokopan je dva dana kasnije, 7. listopada u svojem Ruševu, mjestu gdje je proveo djetinjstvo, polazio osnovnu školu i prije 64 godine slavio svoju mladu misu.

Gimnazijalac - pjesnik

Gimnaziju je Josip Buturac polazio prva tri razreda u Požegi (1917-1920), četvrti razred u Travniku kod isusovaca (1920-1921), a ostale u Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu (1921-1925). Cijelo to osmogodišnje razdoblje Buturac je, s manje ili više uspjeha, pisao pjesme. Prvu je pjesmu »Ocu u vojsci« napisao 1916., još kao učenik IV. razreda osnovne škole. Bilo je to pismo ocu u vojsku u stihovima.

Propjevao je već u prvom razredu gimnazije. U drugom razredu je imao već dvadesetak pjesama. Tada su mu već prve dvije pjesme »Rano proljeće« i »Molitva« tiskane u dječjem listu Anđelu čuvaru. To je Josipu dalo poticaj da nastavi s pjesništvom. Neki čitatelji njegovih pjesama su mu se rugali, a drugi mu odavali priznanje. Od

starijih, prof. Mirko Bašić, čitajući Josipove pjesme, davao mu je korisne savjete, da pazi na ritam i da kroz cijelu pjesmu zadrži isti broj slogova (osmerac, deseterac). U trećem je razredu imao već cijele zbirke rukom pisanih pjesama: »Pjesme«, »Slavujice«, »Biserje«. Osim pjesama Josip piše i kratke pripovijetke. Tako mu već kao trećoškolcu izlazi u Anđelu čuvaru pripovijest »U laži su kratke noge«.

Kao četvrtoškolac u Travniku Josip se uključuje u literarnu sekciju Marijine kongregacije, gdje nastavlja pjesnikovanje. Tu nastaje rukopisna zbirka od 50 pjesama pod naslovom »Travanjčice«. Iz te su mu zbirke objavljene pjesme »Kraljici svibnja« u Anđelu čuvaru i »Oj vi noćne zvjezdice« u Travničkom smilju.

Dolaskom u Zagreb u Nadbiskupsku gimnaziju, Josip se učlanjuje u literarnu sekciju, u kojoj postaje pročelnikom. Tu je čitao svoje sastave, od kojih su mnogi i objavljeni. Osim u Anđelu čuvaru, radovi su mu objavljeni uglavnom u listovima Krijes, Luč i Zumbuli, a jedna pjesma i u Hrvatskoj prosvjeti. U školskoj godini 1923/24. počinje izlaziti sjemenišni list Zumbuli, kojemu je Buturac prvim urednikom.

U jednoj rukopisnoj knjizi pod naslovom »Moje uspomene«, Josip Buturac je o svojim pjesmama zapisao: »Pokušao sam pjesnikovati kao gimnazijalac, a kasnije sam odustao. Uvidio sam da za taj posao treba dobro poznavati i jezik i književnost i ljudski život, a pogibao je iznositi osjećaje svoga srca ili druge učiti i koriti. Možda sam previše utrošio vremena za pisanje pjesama za ladicu, koje nisu nikada objavljene i ne bi mogle nikoga zanimati. Ima li bilo kakve koristi od tolikih pjesama? Ima!!! Slagajući stihove bio sam prisiljen učiti svoj hrvatski jezik, a što

mi je kasnije pomoglo kod propovijedanja, predavanja, u razgovoru, kod pisanja dopisa, članaka, rasprava i knjiga.«

Bogoslovija i prvi povijesni radovi

Za vrijeme bogoslovnih studija (1925-1929) Buturac napušta pjesme i prihvaća se pisanja ozbiljnih znanstvenih rasprava. Profesor crkvene povijesti na Bogoslovnom fakultetu bio je tada dr. fra Julije Jelenić. On je mladoga Buturca toliko oduševio za crkvenu povijest da je on sve druge predmete podredio ovoj svojoj glavnoj ljubavi, kojoj će posvetiti cijeli svoj život.

Buturac je kod profesora Jelenića izradio tri seminarska rada, koji su bili toliko stručno i dobro napisani, da su sva tri bila nagrađena Kraljevskom svetosavskom nagradom. Prvi od njih »Ruševo i okolica u prošlosti« bio je 1927. tiskan kao posebna knjiga. Naš poznati publicist Petar Grgec piše tada u Katoličkom listu (26. V. 1927.): »G. Buturac je poznat već otprije kao literat svojim lijepim pjesmicama i crticama, koje je pisao još kao gimnazijalac u "Luči" i sjemenišnom đlačkom listu "Zumbuli". A ove je godine izdao tiskom povijest Ruševa i okolice. U toj je veoma lijepoj brošuri pokazao da je kao bogoslov prešao na svoje pravo polje rada, poslije Račkoga, Tkalčića, Horvata, Barlea i drugih...«.

Poslije drugog tečaja bogoslovije, ljeta 1927., dok drugi bogoslovi odlaze kući na odmor, Buturac ostaje jedno vrijeme u Nadbiskupskom arhivu, proučavajući kanonske vizitacije arhiđakonata Gušće i Svetačje. Iz toga proučavanja nastaju daljnja dva seminarska rada: »Župe

arhiđakonata Since u 18. i 19. vijeku« i »Crkve i kapele požeškoga kraja u 18. vijeku«. I ovi su radovi nagrađeni, a i objavljeni 1931., prvi u časopisu Croatia sacra, a drugi u Požeškim novinama.

Koncem školske godine 1926/27., na proslavi 90. obljetnice Zbora duhovne mladeži zagrebačke, čita Buturac predavanje o povijesti toga Zbora. Prisutan je i nadbiskup Bauer, koji je već tada uočio Buturčevu sklonost, zbog čega će ga kasnije poslati u Rim na studij crkvene povijesti.

Pored toga što Buturac češće zalazi u Nadbiskupski arhiv, on već tada, kao bogoslov, zalazi i u Hrvatski državni arhiv. Tamo ga srdačno prima i pomaže mu u istraživanjima njegov profesor dr. Petar Karlić, a susretljiv je i ravnatelj Emil Laszowski. Rezultati toga istraživanja su desetak objavljenih rasprava isključivo povijesnog karaktera. Iz toga se vidi da je Petar Grgec dobro napisao u Katoličkom listu, da je Buturac »prešao na svoje pravo polje rada«.

Kapelan u Kutini (1929-1931)

U svojim zapisima Buturac ocjenjuje ovo razdoblje veoma napornim i nepodobnim za bilo kakav znanstveni rad. Bio je previše zaposlen. Najviše je bio opterećen vjeronaukom u školama: u Kutini dvije i u selima još šest škola. Ukupno je bilo 21 odjeljenje s oko 1000 učenika. U sela se tada putovalo vlakom i pješice.

Posebne je probleme imao kao duhovnik orlovske i kasnije križarske katoličke organizacije. Diktatura kralja Aleksandra 1929. ukida orlove, a nakon toga progoni na razne načine i križare.

Međutim, uza sve probleme i teškoće, Buturac nalazi vremena i za povijesna istraživanja i pisanje. Posebno ga zanima Moslavina, u kojoj se tada nalazi. Među ostalim, objavljeni su mu iz toga vremena i ovi radovi: »Žiteljstvo u Moslavini«, »Moslavačke crkve u 18. stoljeću«, »Crkva Snježne Gospe u Kutini« i drugi.

Pored svih proživljenih nedaća, Kutina je Buturcu ipak ostala u lijepoj uspomeni. Tamo je stekao određen broj prijatelja, s kojima je godinama nastavio prijateljevati. Tako 1977. piše knjigu o povijesti kutinske župe, a 1989. upravo u Kutini slavi svoju dijamantnu misu.

Župnik u Čagliću (1931-1934)

Čaglička župa nije velika, niti je Buturac tu bio opterećen pastoralnim poslovima kao u Kutini. Ovdje nije imao mnogo škola, ali je imao probleme druge naravi, koji su utjecali na njegovo znanstveno istraživanje i pisanje. Pisao je doduše i povijesne radove i to prvenstveno iz toga kraja, kao na primjer: »Žiteljstvo Požeške kotline«, »600. godišnjica slavonskih župa« i slične.

Buturac, međutim, ima u Čagliću neke specifične probleme, pa o njima i piše. Jedan od problema su starokatolici u župi, koji mu zagorčuju život. O njima piše nekoliko članaka. Zatim je to sukob s učiteljem Srbinom, koji mu pravi smetnje u katehezi katoličke školske djece, pa i o tome nalazimo nekoliko članaka u Katoličkom listu i

Hrvatskoj straži. Živi životom siromašnog svećenika u siromašnoj župi sa srpskom većinom, proganjan od raznih ondašnjih moćnika. U takvim uvjetima života nastaju članci »Župnikovi prijatelji«, »Svećenička briga za svagdašnji kruh«, »Svećenička zadruga je potrebna« i drugi sličnoga sadržaja. Većina ovih članaka o čaglićkim problemima nije potpisana punim imenom, nego nekim od njegovih pseudonima. Neki su članci iz toga doba, na primjer »Znakovi vremena« u Katoličkom listu br. 44/1932, bili i zaplijenjeni.

Nakon što je bio optuživan od čaglićkih žandara, učitelja i bilježnika te bio kažnjavan globom od Suda u Pakracu, ugodno ga je iznenadila vijest nadbiskupa Bauera. Nadbiskup ispunjava svoje davno obećanje i šalje Buturca na studij povijesti u Rim (Hrvatska straža od 26. X. 1934.).

Studij u Rimu (1934-1936)

Studij u Rimu je Buturcu pružio mogućnost i za veoma korisna povijesna istraživanja. Već sredinom siječnja 1935. počinje redovito dolaziti u Vatikansku biblioteku i Arhiv. U Vatikanskom arhivu studira popis župa Požeškog arhiđakonata iz 1332-1335. godine. Tu pronalazi podatke o ubiranju papine desetine onoga vremena u požeškom kraju. Otkriva mjesta u kojima su postojale župe prije Turaka, a u Požegi da je postojala župna crkva Sv. Pavla.

Sredinom svibnja iste godine, obilazeći Vatikanski arhiv sve do tavana, pronalazi u tom arhivu na stropu sliku krunidbe hrvatskoga kralja Zvonimira. Ovu je sliku Butu-

rac dao fotografirati, pa je u više navrata izdana kao razglednica. U nas je ta slika objavljena u nekim publikacijama. Tako je u kalendaru »Danica« za 1937. godinu objavljena slika uz prigodni članak, o čemu su objavljeni povoljni osvrti u listovima Obzor i Hrvatska straža.

U Rimu je Buturac napisao dva povijesna seminar-ska rada, koji su tamo posebno pohvaljeni, a kasnije u domovini i objavljeni. Jedan je od njih »Župe Požeškog arhiđakonata g. 1332-1335«. Povijesna istraživanja u Rimu rezultirala su nekim povijesnim radovima u nas objavljenima, kao na primjer: »Požega grad i Požeški kaptol«, »Župe zagrebačke biskupije 1650«, »Iz davne prošlosti Zlatne doline« i slični.

Za vrijeme praznika 1935. zamjenjuje župnika u rodnoj župi Ruševu, a u rodnom odnosno zavičajnom selu Djedinoj Rijeci organizira postavljanje križa povodom 600. obljetnice spominjanja župe u tom selu. Na seoski blagdan Miholja 29. rujna bilo je otkrivanje križa uz veliko slavlje. Na čelu slavlja je bio domaći sin Josip Buturac, kako su tada pisale Požeške novine i Hrvatska straža od 5. X. 1935.

Ponovno student u Zagrebu (1936-1939)

Nakon povratka iz Rima 1936., gdje Buturac postiže licencijatsku diplomu Crkveno-povijesnog fakulteta na Gregorijani, nadbiskup Stepinac želi da se on osposobi za profesora povijesti u Nadbiskupskoj gimnaziji. Zbog toga se Buturac upisuje na Filozofski fakultet u Zagrebu, na odsjek povijesti.

U isto je vrijeme u Dječačkom sjemeništu odnosno Nadbiskupskoj gimnaziji, najprije tajnik, pa prefekt, a u isto vrijeme profesor vjeronauka i povijesti. U školskoj godini 1938/39. je kateheta i u školi na Pantovčaku.

Za vrijeme studija povijesti, kod prof. Šišića radi seminarski rad pod naslovom »Povijest Zbora duhovne mladeži zagrebačke«. Taj rad na oko 100 stranica izdan je 1937. kao samostalno djelo. Tijekom godina 1937-1938. Buturac u Geografskom institutu kod prof. Gavazzija izrađuje »Kartu Zagrebačke nadbiskupije«. Karta je u pet boja s oznakama visinskih razlika tla, a u mjerilu 1:200 000. Koliko je bilo značajno ovo djelo, svjedoči tijekom 1938. i 1939. čak osam osvrta na tu kartu u raznim listovima i časopisima. Uz male zamjerke, karta je uglavnom ocijenjena pozitivno.

Budući da su Dječačko sjemenište i Nadbiskupsku gimnaziju u Zagrebu preuzeli isusovci, Buturac sredinom 1939. dobiva novo radno mjesto. Postaje arhivar u Nadbiskupskoj kancelariji. Uz radove u kancelariji, dobiva dekret i za sređivanje Nadbiskupskog arhiva. U isto vrijeme postaje i suurednik Katoličkog lista, najprije uz glavnog urednika dr. Kolareka, a onda uz dr. Penića.

Iako zauzet poslom, naročito nesređenošću Nadbiskupskog arhiva, on se i u ovo vrijeme bavi znanstveno-istraživačkim radom. To se vidi iz povijesnih rasprava koje su u to vrijeme objavljene, na primjer: »Zagrebačka biskupija 1771«, »Pavlini u Hrvatskoj«, »Popis župa Zagrebačke biskupije 1650« i druge.

U kolovozu 1938. Buturac provodi svoj ljetni odmor od 14 dana s dr. Jankom Oberškim na putu: Zagreb-Beograd-Skopje-Bitolj-Ohrid-Sv. Neum-Debar-Uroševac-Letnica-Peć-Podgorica-Cetinje-Kotor-Dubrovnik-Split

-Zagreb. U Letnici prisustvuje Euharistijskom kongresu. O tom putu objavljuje članke: »Kroz Skopljansku biskupiju« i »Među Hrvatima oko Kosova«.

Buturac češće obrađuje pitanje nataliteta u Hrvatskoj. Tako i u ovom razdoblju njegova života nalazimo objavljene rasprave: »Natalitet u Zagrebačkoj nadbiskupiji g. 1928- 1938«, »Za ljepšu budućnost Hrvatske - protiv bijele kuge« i »Pitanje populacije u Hrvatskoj«.

Profesor Bogoslovnog fakulteta

Uvjet za profesora ili nastavnika na Bogoslovnom fakultetu bio je na neki način doktorat. U teškim ratnim uvjetima Buturac se spremio za polaganje doktorskog ispita. Doktorska je dizertacija bila »Katolička Crkva u Slavoniji za turskoga vladanja«. Nakon što je položio doktorski ispit iz opće teologije i iz povijesno-pravne grupe, 16. rujna 1944. branio je doktorsku dizertaciju i obranio je s izvrsnim uspjehom. Šest dana kasnije, 22. rujna obavljena je u Rektoratu Sveučilišta svečana promocija Josipa Buturca u čast doktora teologije.

Već isti dan, 22. rujna 1944., Vijeće Bogoslovnog fakulteta prima Buturca za honorarnog profesora crkvene povijesti na tom fakultetu. Isto je Vijeće povodom toga primilo Buturčevu habilitacijsku radnju »Zagrebački biskupi i nadbiskupi 1094-1944«.

Sredinom studenoga iste godine dobiva Buturac od Ministarstva prosvjete dekret da je imenovan pomoćnim nastavnikom crkvene povijesti, a koncem istog mjeseca i da je imenovan privatnim docentom pri Katedri za

crkvenu povijest. Buturac je nastavnik na Bogoslovnom fakultetu u prvo vrijeme samo godinu dana, to jest samo u školskoj godini 1944/45. Dolaskom komunističke vlasti, Buturac je smatran nepodobnim za nastavnika na fakultetu. Rečeno je za njega da može ostati raditi u Arhivu, jer da tamo sa starim spisima ne može ništa pokvariti, ali da bi zbog svojeg isticanog hrvatstva, mogao kvariti bogoslovnu mladež.

Međutim, kad je 1953. Bogoslovni fakultet prestao biti državna ustanova, i kad su profesori prestali primati plaću, nije bilo više zapreke da Buturac preuzme predavanja iz crkvene povijesti. Uz crkvenu povijest predavao je i pomoćne povijesne znanosti (paleografiju, kronologiju, diplomatiku i povijesnu metodologiju). Imenovan je i izvanrednim profesorom, a radio je na fakultetu do ljeta 1962., ukupno deset godina. Kroz to je vrijeme vodio i deset doktoranada.

U vrijeme ove Buturčeve djelatnosti, on ima već toliki ugled kao crkveni povjesničar da mu se povjerava obrada pojedinih pitanja u zbornicima i enciklopedijama. Tako piše za »Kulturno povjesni zbornik Zagrebačke nadbiskupije«, Zagreb, 1944., dva opširna priloga: »Zagrebački biskupi i nadbiskupi« i »Popis župa Zagrebačke biskupije 1334.«. Obradio je brojne natuknice za »Hrvatsku enciklopediju« i »Enciklopediju Jugoslavije«, a dao je priloge za još neke zbornike, na primjer za »Historijski zbornik« Zagreb, pet požeških zbornika, »Zbornik za narodni život i običaje HAZU« i druge. Kad već spominjemo ovu Buturčevu djelatnost, onda recimo i da je kasnije traženo od njega da surađuje u nekim leksikonima. Tako je u »Hrvatskom biografskom leksikonu«

obradio oko 40 natuknica, a u »Požeškom leksikonu« oko 230.

Arhivist i vi i arhivist

Uz pastoralni i povijesno-istraživački rad, dr. Josip Buturac je velik dio svoga radnoga vijeka posvetio radu u zagrebačkim arhivima i to u Nadbiskupskom, Kaptolskom i Državnom arhivu Hrvatske. Za arhivara u Državnom arhivu postavlja ga uprava Banovine Hrvatske 23. XII. 1940. godine. Dekret je potpisao sam ban Šubašić. U ovom Arhivu Buturac radi od 2. I. 1941. do 1. I. 1966. Započeo je raditi u vrijeme ravnatelja dr. Josipa Nagy-a, nastavio za dr. Josipa Matasovića i na kraju za dr. Bernarda Stullija. U međuvremenu je 1. srpnja 1943. položio stručni arhivistički ispit. Skripta za taj ispit je izradio sam i za sebe i za svoje ispitivače prema nizozemskoj arhivističkoj literaturi. Nakon toga je promaknut u viši činovnički razred, a 1962. je unaprijeđen u višeg arhivista.

Arhivski rad dr. Buturca je višestruk. Zaslužan je za uređenje crkvenih i drugih arhiva. Prvi je u nas stručno pisao o problemima arhivistike i stvarao našu arhivističku terminologiju. S područja arhivistike napisao je nekoliko zasebnih djela i više od petnaest članaka. Prvo njegovo djelo iz arhivistike je »Arhivska čitanka«, izdana u Zagrebu 1950. To je ujedno i prva knjiga iz arhivistike objavljena u našoj zemlji. Iste je godine sudjelovao pri izradi nacрта arhivskog zakona, zbog čega je putovao u Beograd. U djelu »Iz historije pisanog dokumenta«, Zagreb 1966. (s prof. S. Bačićem), prvi su put na hrvatskom jeziku priopćene po-

jedine arhivske spoznaje. I djelo »Povijest uprave vjerskih organizacija u Hrvatskoj X-XX stoljeća«, Zagreb 1970., jest priručnik za stručno usavršavanje arhivista u nas. U svojim člancima objavljuje inventare pojedinih arhiva i daje upute o čuvanju, uređenju i korištenju arhiva.

Sudjelovao je u redigiranju »Zaključaka Hrvatskog Sabora«, svezak I-IV, Zagreb 1958-1965. Tijekom deset godina (1953-1963) vodio je pri Arhivu Hrvatske tečajeve za arhivsku službu i pomoćne povijesne znanosti. Na stručnim arhivističkim ispitima je bio ispitivač iz šest predmeta. Održavao je i predavanja te vrste na tečajevima Historijskog instituta HAZU.

Više je puta imao predavanja na Radio-Zagrebu s područja arhivistike i povijesne struke (prvo je bilo 1952. godine). Godine 1955. je napisao pet povijesnih predavanja za Radio-Beograd. Kasnije je govorio i na Radio-Vrbovcu.

Kao viši arhivist je obavljao nadzornu službu i instruktažu u arhivima diljem Hrvatske. Obišao je tim povodom mnoge hrvatske gradove. Godine 1966. je sudjelovao na kongresu arhivista u Bariju u Italiji i tamo održao predavanje. Aktivno je sudjelovao na raznim povijesno-arhivskim sastancima na području ondašnje Jugoslavije. Bio je sudionik u mirovnim pregovorima s Mađarima, nakon kojih su nam Mađari 1958. vratili oko sto tisuća naših dokumenata. U Arhivu Hrvatske je u svojstvu doravnatelja primao razne posjetitelje, goste, arhiviste iz naše zemlje, ali i iz stranih zemalja.

Dr. Buturac ostaje u Državnom arhivu do kraja 1965. godine, dakle punih 25 godina. Srdačno se oprostio od kolektiva, ali je i kasnije kao umirovljenik, uvijek bio u Arhivu rado priman kao dragi posjetitelj i prijatelj. Išli su mu

u svemu na ruku kad je ondje nešto zatražio, izražavajući mu svoju zahvalnost i poštovanje. U svojim je uspomenama Buturac zapisao: »Rad u Arhivu - to su najljepše godine moga života, trajno drago spominjanje!«.

Buturac je svoju četvrt-stoljetnu službu u Arhivu Hrvatske (danas Hrvatskom državnom arhivu) potanko opisao i svoj rukopis predao tom Arhivu kao svoj depozit. Zbog toga je njegov opsežni rad u Arhivu ovdje samo ukratko prikazan.

Crkveni povjesničar

Bibliografija dr. Josipa Buturca pokazuje koliko je bogato njegovo povijesno djelo, posebno ono iz crkvene povijesti. Vrijednost toga povijesnoga rada je ponajviše u tome što se Buturčevi radovi uglavnom temelje na još neobjavljenoj građi. U tome je on uspio više od drugih upravo zbog toga što je ujedno bio arhivist i što je radio u nekoliko arhiva.

Buturac je ponajprije povjesničar Zagrebačke biskupije, odnosno nadbiskupije, njezinih biskupa i nadbiskupa. Toj je temi posvećeno, uz »Kartu zagrebačke nadbiskupije«, petnaestak njegovih radova. Posebno je istraživao i napisao životopis, prvi u nas, biskupa Augustina Kažotića.

Pisac je povijesti redovnika u Hrvatskoj, napose franjevac, templara, pavlina, ivanovaca, benediktinaca, isusovaca.

Kao profesor na srednjoj školi i Katoličkom bogoslovnom fakultetu napisao je više priručnika za đake i studente. Srednjoškolski vjeronaučni udžbenici iz crkvene povijesti originalno su djelo.

U četrnaest radova obrađuje povijest crkvenih organizacija i društava u Hrvatskoj (Zbor duhovne mladeži zagrebačke, Zagrebačko sjemenište, Čazmanski kaptol, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda).

Među kapitalna Buturčeva djela spada »Katolička Crkva u Slavoniji za turskoga vladanja«, Zagreb 1970. Ovdje on objašnjava kako je opustjela cvatuća pokrajina Slavonija, govori o stanovništvu pod turskom vlašću, o upravi Katoličke Crkve, o vjerskom životu i konačno o oslobođenju i obnovi Slavonije.

Iako se Buturac ograničava u svojim radovima pretežno na istraživanje crkvene prošlosti u sjevernoj Hrvatskoj, možemo ga ipak smatrati, i to s pravom, povjesničarom cijele Crkve u Hrvata. Buturac je, naime, još 1944. u Zagrebu objavio zajedno s Krunoslavom Draganovićem »Povijest Crkve u Hrvatskoj«, a 1973. godine, također u Zagrebu, s Antunom Ivandijom »Povijest Katoličke Crkve među Hrvatima«. I najstroži kritičari ovoga djela, koji su ukazali i na manje greške, priznali su da je to:

- prva i najopširnija znanstvena sinteza o prošlosti Katoličke Crkve među Hrvatima,
- velik doprinos našoj crkvenoj historiografiji,
- knjiga pisana sažeto, znanstveno, ali jasno, tako da se njome mogu koristiti i najširi slojevi.

Umirovljenik u Lovrečina Gradu

Nakon što je 1. siječnja 1966. Buturac umirovljen, otišao je u Rim, gdje je dva mjeseca obavljao istraživanja u Vatikanskom arhivu. Kad se vratio iz Rima s 1500 snimljenih dokumenata, osjećao je potrebu za nekim mirnim mjestom, gdje će moći proučavati svoje snimke. Ovo je mjesto pronađeno - to je Samostan časnih sestara milosrdnica u Lovrečina Gradu kod Vrbovca. Nakon izvjesnog vremena, na traženje časnih sestara, Buturac postaje stalni doživotni duhovnik u Samostanu, u kom smislu dobiva i dekret od svoga nadbiskupa.

Prvi posao koji je Buturac ovdje radio jest proširenje i dopuna njegove doktorske dizertacije novim podacima što ih je donio iz Rima. Tako je nastalo djelo »Katolička Crkva u Slavoniji za turskoga vladanja«. Knjiga je tiskana 1970. u nakladi »Kršćanske sadašnjosti«. Nakon toga, pored brojnih članaka, nastajale su monografije pojedinih župa ili čitavih dekanata. To su: Staro Petrovo Selo, Sisak (sve župe u dekanatu), Bjelovar, Rovišće, Kutina, Gornja Rijeka, Božjakovina-Brcokovljani, Marija Bistrica, Stubica Donja i Gornja, Vrbovec, Goričan, Sveti Đurđ i Nedelišće. Neke su monografije ostale u rukopisu čekajući objavljivanje, na primjer o župama u Pakracu, Granešini i Sv. Petru u Zagrebu.

Za dr. Buturca nije bilo odmora za vrijeme mirovine. Bio je i dalje neumoran u istraživanju i pisanju, sve do svoje smrti. U njegovoj bibliografiji nalazimo 1991. godine 15 naslova, 1992. g. 24 naslova, a u 1993. godini, u kojoj je 5. listopada umro, više od 30 naslova. Tri samostalna djela, tri opširne knjige s više od 700 stranica, izašle su nakon njegove smrti.

Sredinom mjeseca srpnja 1993., slušali smo ga u četiri navrata na Radio-Zagrebu, a u tri navrata ga gledali i slušali na televiziji. Govorio je tako stručno i tako svježe kao da nije bio u 88. godini života, već slab i bolestan i tako kratko vrijeme pred smrt.

Najviše je pisao o Požeštini

Iako se za Buturca kaže da je obrađivao povijest Crkve u Hrvata, gdje je uključena cijela Hrvatska, ipak se može reći da je neke pokrajine obradio više, a neke manje. Najviše je pisao o rodnom požeškom kraju. Već njegovu prvo povijesno djelo »Ruševo i okolica« obrađuje njegov uži zavičaj. Nema ni jednog povijesnog dokumenta iz Požeštine, a da ga on nije obradio, niti postoji i jedna obitelj iz toga kraja, a da joj ime nije spomenuto u nekoj njegovoj knjizi. U »Požeškom leksikonu« je obradio više od 200 natuknica, među njima sva naseļena mjesta Požeške kotline.

Nakon požeškoga kraja, najviše je pisao o Vrbovcu i njegovoj bližoj i daljoj okolini. To je i razumljivo budući da je 27 godina živio u blizini toga grada.

Nije bio zanemaren Sisak i sisački kraj, jer je Buturac nakon umirovljenja odabrao Sisak za svoje stalno prebivalište. Često se pisci, koji pišu o Sisku, pozivaju na neka Buturčeva djela, koja smatraju veoma stručnim i posebno vrijednim. To su »Iz povijesti župa Sisačkoga kraja«, »Sisačka gospoštija u prvoj polovici 19. stoljeća« i »Riječno brodarstvo na Savi, Dunavu i Tisi u prvoj polovici 19. stoljeća«.

Pored svega toga ne može se Buturca smatrati nekim regionalnim povijesnim piscem. On je ipak bio pisac i opće crkvene povijesti i povijesti Crkve u Hrvata, a najviše pisac povijesti Crkve u Zagrebačkoj nadbiskupiji.

Priznanja

Dr. Josip Buturac je za svoj toliko vrijedan, opsežan i priznat rad veoma malo nagrađen, a oni koji su mu trebali odati dužno priznanje, bili su veoma škrti. Svoje rasprave i članke je objavljivao uglavnom u onim listovima i časopisima koji ne honoriraju svoje pisce. A i veća je djela pisao često bez naknade, jer se tobože smatralo da to treba raditi uz redovni posao za koji je plaćen. Priznanja, koja ne stoje ništa posebno, a ljudski je i pošteno da se daju onome tko ih zaslužuje, Buturac je primao veoma skromno. Nikada se njima nije hvalio.

U vrijeme kad je 1939.-1940. morao raditi i u Nadbiskupskoj kancelariji i u Nadbiskupskom arhivu, a u isto je vrijeme suurednik Katoličkog lista, i nakon što je izradio »Kartu Zagrebačke nadbiskupije«, za što nije dobio nikakav honorar, nadbiskup Štepinac mu je odao priznanje time što ga je imenovao začasnim prisjednikom Nadbiskupskog duhovnog stola s pravom nošenja ljubičastog pojasa. Buturac nije nikada, zbog skromnosti, niti nabavio niti nosio taj pojas.

Buturac je bio plodan suradnik, a i član Odbora za narodni život i običaje JAZU. Zbog te njegove suradnje i inače njegova plodnog znanstvenog rada, njegovi pri-

jatelji akademici su ga predlagali za stalnog člana JAZU. Prijedlozi su bili svaki put odbijeni uz obrazloženje da Buturac ispovijeda kršćanski nazor na svijet.

Od priznanja što ih je dr. Buturac primio u posljednjim godinama svoga života, mogu se navesti ova:

- 8. VII. 1979. je slavio u Lovrečina Gradu svoju zlatnu misu (50 godina svećeništva), gdje su mu časne sestre priredile slavlje i izrekle svoju zahvalnost, a preč. g. Mijo Pavlaković u propovijedi prikazao bogat i plodan život i rad slavljenika.
- 24. IX. 1987. muzealci iz Križevaca su mu predali plaketu Muzejskog društva iz Varaždina, kao priznanje za suradnju s muzejima toga kraja.
- 6. V. 1989. općina Vrbovec, prigodom 650. obljetnice župe, predaje mu zlatnu plaketu (jednu od samo dvije zlatne) za njegov doprinos proučavanju vrbovečke povijesti. Tom prilikom je promoviran i »Vrbovečki zbornik«, u kojem je Buturčev članak o povijesti Vrbovca.
- 5. VIII. 1989. slavi Buturac u Kutini svoju dijamantnu misu (60. obljetnicu misništva). Slavlje je priredio kutinski župnik preč. g. Željko Slonjšak. Prigodnu je propovijed održao dr. Ivan Damiš, a u cijelosti je objavljena u broju 4/1989. Službenog vjesnika Zagrebačke nadbiskupije.
- 31. X. 1989. nadbiskup i kardinal Franjo Kuharić odaje posebno priznanje dr. Buturcu, imenovavši ga počasnim kanonikom Zagrebačkog kaptola. U dekretu o imenovanju je nadbiskup između ostaloga napisao: »Ovim imenovanjem Vam želim izraziti priznanje i zahvalnost za Vaš vjerni svećenički život kroz 60 godina svećeništva i za Vaš znanstveni rad na području povijesti Crkve u Hrvata. Svojim uzornim svećeničkim životom i svojim znanstvenim radom zadužili ste našu

Crkvu i zaslužili poštovanje i zahvalnost. Neka i ovo imenovanje bude izraz priznanja za Vaše zasluge«.

- 21. IV. 1990. prima u Požegi posebno novinarsko priznanje »Miroslav Kraljević« od Društva novinara Hrvatske za Slavoniju, Baranju, Podravinu i Moslavinu, za iznimna postignuća u razvoju novinarstva, publicističke i izdavačke djelatnosti. Priznanje je uručeno u obliku plakete i povelje. Prisutnima je prikazana i izložba Buturčevih djela (o tome Glas koncila od 6. V. 1990.).
- 14. XI. 1990. Grad Vrbovec organizira proslavu Buturčeva 85. rođendana te prigodnu izložu njegovih djela. Uz brojne uzvanike tu su prisutni: akademik A. Mohorovičić, kancelar Nadbiskupije I. Tilšer, predsjednik Sabora N. Mihanović, gradonačelnici gradova Vrbovca, Bjelovara i Križevaca te predstavnici grada Požege. (Vijest o tome izašla je u br. 5/1990. Službenog vjesnika Zagrebačke nadbiskupije)
- 19. III. 1993. prigodom proslave 740. obljetnice grada Križevaca, za koju je prilikom Buturac napisao povijesno djelo »Regesta za spomenike Križevaca«, Buturcu je uručena Povelja počasnog građanina grada Križevaca.
- 15. X. 1995. posmrtno Grad Požega dodjeljuje dr. Josipu Buturcu nagradu za životno djelo i plaketu, rad akademskog kipara-medaljara Želimira Janeša za, kako je istaknuto, golem doprinos u istraživanju po- vijesti Požege i okolice (Večernji list od 16. X. 1995.).

U posmrtna priznanja se može ubrojiti i veličanstveni ispraćaj njegova mrtva tijela 7. X. 1993. u Lovrečina Gradu kod Vrbovca, gdje su se izredali vrsni govornici, odajući priznanja i zahvalnost pokojniku. Među govornicima najodličniji je bio nadbiskup i kardinal Franjo Kuharić. Slično je bilo isti dan pri ukopu u rodnom Ruševu, gdje su među govornicima bili biskup Đuro Kokša